

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ НЕПЕРЕРВНОЇ
ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Постановка проблеми. Державна національна програма «Освіта. (Україна XXI століття)» наголошує, що одним з принципів її реалізації є неперервність, яка відкриває можливість для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, досягнення цілісності й послідовності у навчанні та вихованні; перетворення набуття освіти в процес, що триває упродовж усього життя людини [3, с. 9].

У сучасних умовах значна увага приділяється організації, розвитку й функціонуванню у країні єдиної системи неперервної освіти, яка «розширює можливості для індивідуального вибору форм і методів навчання, та безперечно позитивно впливає на ставлення майбутніх фахівців до своїх обов'язків відносно рівня їхньої освіти» [8, с. 114].

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Ми вважаємо, що дослідження проблем професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання неможливе без відповідного вирішення завдань неперервної освіти. Дослідженням даної проблеми займалися такі вчені як: В. Яценко, Г. Михалева, А. Нікітіна, А. Болдін, Ю. Глявін, В. Кривець, І. Купісевич, О. Онушкін, Ю. Кулюткін, Є. Белозерцев, Б. Гершунський, Ю. Железняк, Є. Каргаполов, В. Каргаполов. Роботи зазначених вище вчених свідчать про те, що проблема підготовки фахівців фізичного виховання є досить актуальною, потребує ретельного вивчення і поглибленого дослідження.

Мета дослідження: дослідити основні засади створення системи неперервної фізкультурної освіти в Україні.

Відповідно до мети дослідження були поставлені наступні **завдання**:

1. Проаналізувати стан розробки проблеми неперервної фізкультурної освіти у теорії та практиці педагогічної освіти.
2. Визначити теоретичні засади створення системи неперервної фізкультурної освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз педагогічної літератури свідчить про те, що єдиної сталої думки стосовно визначення поняття «неперервна освіта» досі немає. Його трактують, як зазначає М. Солдатенко, «як систему освіти, доосвіти та професійного вдосконалення». Ще недавно її вважали освітою для дорослих, тобто навчанням, метою якого є компенсація упущень шкільної освіти, поповнення знань відповідно до вимог життя. Пізніше увагу було зосереджено на проблемі підвищення кваліфікації, де розроблялись питання функціональної освіти, організації різних форм підвищення кваліфікації – для того, щоб добитись більш ефективної діяльності спеціаліста у своїй сфері [6, с. 234-238].

Теоретичний аналіз педагогічної літератури свідчить, що першочергового значення для вирішення проблем такої освіти набуває трактування самого принципу неперервності освіти, яка переважно розглядається як вимога до організації освітньої практики, що передбачає систематичність удосконалення знань, умінь та навичок, коли освіта не переривається з приходом людини у сферу трудової діяльності. На нашу думку, подана інтерпретація принципу неперервності пов'язана з характеристикою його тимчасової тривалості, та багато в чому обумовлена тим, що спочатку ідея неперервної освіти пов'язувалася тільки з освітою дорослих і реалізовувалася шляхом усвідомлення тих функцій, які освіта дорослих покликана виконувати. Такими функціями були обрані: економічна, соціально-політична та соціальна (В. Онушкін); економічна, соціально-економічна і функція соціалізації (С. Вершловський); компенсаторна, адаптивна, розвиваюча (О. Владіславлев, Б. Гершунський). Виокремлення їх дозволило уточнити тактику, розробити конкретні технології освіти.

Водночас з'являється «небезпека технократичної обмеженості, яка неминуче обумовлюється орієнтацією освітнього процесу на майбутню або ту, що вже відбулося, роль індивіду в суспільному виробництві» [5, с. 4]. Сучасне суспільство має потребу в людях духовних, які усвідомлюють своє місце у світі, що змінюється. Аналіз функцій неперервної освіти, їх динаміки робить очевидною думку про те, що формальні визначення неперервності, просте, буквально розуміння неперервної освіти, коли вона визначається процесом, який не має перерви, і протиставляється «кінцевому» типу освіти, привносять плутанину в усвідомлення проблеми, спрощують саму ідею нового підходу до освітньої діяльності, зводять її розуміння до заміни формули «освіта на все життя», «навчання впродовж життя». Необхідне інше трактування неперервності – в розумінні цілісності освітнього процесу, інтегративності всіх його етапів, сходинок, їх орієнтації на головний пріоритет освіти – особистість. У них вироблене нове розуміння єдиної системи такої освіти як комплексу державних та інших освітніх установ, що забезпечують організаційну й змістовну єдність і спадкоємний взаємозв'язок усіх ланок освіти і спільно та скоординовано вирішують завдання виховання, загальноосвітньої, політехнічної та професійної підготовки людини.

Головною метою неперервної освіти є становлення особистісних якостей професіонала, яким можна стати лише спираючись на соціальну і культурно-історичну ниву. Основне завдання навчання і виховання не може бути зведено до простого відтворення накопиченого й осмисленого раніше, тому стратегічною метою освіти стає попереджуюча підготовка фахівця, яка розрахована на вирішення принципово нових завдань, а це вимагає наявності в нього тих якостей, які ще проглядаються лише як тенденції по відношенню до бажаного майбутнього.

На основі висвітлення проблеми неперервної освіти в педагогічній літературі можна констатувати: неперервна освіта – це пріоритетна проблема, викликана до життя сучасним етапом науково-технічного розвитку і тими політичними, соціально-економічними й культурологічними змінами, що відбуваються в Україні. Вона знаходиться в стадії глибокого осмислення педагогами, філософами, соціологами, економістами та представниками інших наук; намітилися два діаметрально протилежні підходи до розуміння неперервної освіти – від повного її неприйняття й оголошення черговою утопією до розгляду як основної, а можливо й єдиної продуктивної, педагогічної ідеї сучасного етапу світового розвитку; існують три підходи до виявлення сутності неперервної освіти: перший, традиційний, коли в ній вбачають професійну освіту дорослих, потреба в якій викликана необхідністю компенсації знань і вмінь, недоотриманих у процесі навчання. Це по суті – компенсаторна, додаткова освіта, частина «кінцевої» освіти (тобто «освіта на все життя»); прихильники другого підходу розглядають освіту як довічний процес («учитися впродовж життя») і віддають перевагу педагогічно організованим формальним структурам (гурткам, курсам, ФПК, засобам масової інформації, заочному навчанню); третій підхід «пропускає» ідею довічної освіти через потреби особистості, прагнення якої до постійного пізнання себе і навколишнього світу стає її цінністю («освіта через усе життя»). Метою неперервної освіти в цьому випадку стає всебічний розвиток (включаючи саморозвиток) людини, її біологічних, соціальних і духовних потенцій, а в остаточному підсумку – її «окультурення», як необхідної умови збереження і розвитку культури суспільства.

Неперервна фізкультурна освіта є, на нашу думку, складовою неперервної освіти. Необхідність неперервної фізкультурної освіти зумовлена потребами суспільства в формуванні фізично, духовно і розумово удосконаленої особистості. Ми вважаємо, що умовами реалізації таких потреб виступає розвиненість суспільних зв'язків і відносин у галузі фізичної культури та спорту, які сприяють культивуванню здорового способу життя. Неперервну фізкультурну освіту тлумачать як процес оволодіння особистістю культурно-історичних, світоглядних і педагогічних технологій у просторі й часі в умовах

освітньої діяльності, що забезпечує наступність етапів, фаз, ступенів освіченості [4, с. 19-21].

На основі аналізу педагогічної літератури під неперервною фізкультурною освітою ми розуміємо процес, який стимулює фахівців до підвищення кваліфікації й професійного самовдосконалення впродовж усього життя, виступає професійним супроводженням кар'єри, сприяє особистісній і професійній реалізації творчого потенціалу фахівців, формуванню їх конкурентоспроможності на ринках праці.

Ми розділяємо точку зору Є. Каргаполова про те, що структуру системи неперервної фізкультурної освіти складають чотири компоненти: базова, початкова спеціальна (професійна) і післядипломна фізкультурна освіта [4, с. 10]. Розглянемо їх. *Базова фізкультурна освіта* є розгорнутим процесом, що починається в родині, дитячих дошкільних закладах, загальноосвітній школі. Така освіта є основою, по-перше, спеціальної фізкультурної і, по-друге, загальної фізкультурної освіти, що набувається дорослими через групи здоров'я, клуби аматорів бігу, футболу, лижного спорту тощо, і забезпечується народними університетами фізичної культури та спорту. *Початкова спеціальна фізкультурна освіта* забезпечується мережею спортивних шкіл, спеціалізованих класів зі спортивним ухилом і загальноосвітніми школами. Базова фізкультурна освіта і початкова спеціальна фізкультурна освіта набуваються на допрофесійному етапі, який, є початком і основою для всієї системи професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту [6, с. 54].

Допрофесійний етап підготовки спрямований на виявлення професійної орієнтації учнів шкільного віку на спеціальність «Фізичне виховання і спорт» і їх початкову професійну підготовку. На нашу думку, метою допрофесійної підготовки учнів є формування їхньої готовності до оволодіння професіями і спеціальностями фізкультурно-спортивного профілю. Досягнення цієї мети, реалізується через вирішення завдань допрофесійної підготовки: виховання мотиваційного компонента готовності до оволодіння фізкультурно-спортивними професіями та спеціальностями; формування початкових психолого-педагогічних умінь, які мають бути у спеціалістів фізкультурно-спортивного профілю.

Структура допрофесійного етапу підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту спирається насамперед на загальноосвітню школу, але, «пануюча в останній традиційна система навчання й виховання не сприяє формуванню психологічної готовності до одержання професійної освіти та до наступної самостійної праці, тим більше - в ринкових умовах» [2, с. 149].

Наш досвід свідчить, що намагаючись із більшим чи меншим успіхом різнобічно розвивати учнів і готувати їх до професій, традиційна загальноосвітня школа, однак, не готує їх до професійного навчання спеціально. Орієнтація школярів у світі професій і становлення відповідної їхнім схильностям готовності до оволодіння будь-якою з них відбувається, як правило, стихійно і не завжди з адекватним результатом [7, с. 4].

Допрофесійна підготовка у спеціалізованих спортивних класах загальноосвітньої школи більш спрямована на спортивну підготовку майбутніх фахівців. На жаль, у цих класах мало уваги приділяється загальноосвітній підготовці. Але спеціалізовані спортивні класи, спортивні школи мають важливе значення, бо вони є своєрідними фільтрами, проходячи через які, юні спортсмени вступають до спеціалізованих навчальних закладів.

Покращанню допрофесійної підготовки учнів «сприяє упровадження навчально-методичних і навчально-наукових комплексів, в які можуть входити вищі навчальні заклади (різних рівнів акредитації), середні навчальні заклади, що здійснюють допрофесійну підготовку, середні профільні й авторські школи» [7, с. 382].

Сучасна модель допрофесійної підготовки має бути спрямованою на виконання важливої функції введення майбутнього студента у світ професійних знань, формування сталої мотивації до обраної професійної діяльності, а не на вузько орієнтовану роботу з абітурієнтами, яка полягає лише у свого роду «репетиторстві» перед іспитами [8, с. 54].

Спеціальна (професійна) фізкультурна освіта забезпечується існуючою мережею вищих навчальних закладів, різних рівнів акредитації: I-II рівня акредитації (вищі училища фізичної культури, технікуми та коледжі фізичної культури); III-IV рівня акредитації (університет фізичного виховання та спорту, державні інститути фізичної культури, факультети фізичного виховання університетів, вищих педагогічних навчальних закладів, непрофільних вищих навчальних закладів).

Ми поділяємо точку зору В. Агєєвця, С. Євсєєва, Б. Лосіна, що без діючої системи післядипломної освіти неможлива мобільна професійна підготовка майбутніх фахівців, які могли б забезпечити науково-технічний прогрес суспільства [1, с.13-15].

Післядипломна фізкультурна освіта має свої особливості. Аналіз пізнавальної діяльності фахівців залежно від віку, стажу роботи за спеціальністю, роботи на одному місці, проведений Є. Каргополовим, свідчив про те, що вона проходить три фази розвитку: перша – зростання пізнавальної активності (5-8 років роботи після закінчення навчального закладу); друга фаза – зниження пізнавальної активності (з 5-8 до 13-16 років роботи за спеціальністю); третя фаза – швидке зниження пізнавальної активності (після 13-16 років роботи за спеціальністю) [4, с. 12].

Наш досвід свідчить, що систему підвищення кваліфікації фізкультурних кадрів складають семінари-наради, семінари-збори, наукові, методичні, професійні конференції, наради з актуальних питань фізичної культури та спорту. Ці форми підвищення кваліфікації і професійного зростання потребують подальшого вдосконалення. Актуальною проблемою є розробка змісту, форм і методів підвищення кваліфікації усередині організації (наприклад, вищого навчального закладу, дитячо-юнацької спортивної школи, фізкультурно-спортивного товариства).

Аналіз педагогічної літератури, зокрема праць Л. Сіґасєвої, свідчить, що післядипломна фізкультурна освіта має виконувати три взаємопов'язані функції: компенсаторну (ліквідації прогалин у базовій освіті фахівця фізичного виховання та спорту); адаптивну (оперативна підготовка і перепідготовка до змін у виробничому та суспільному житті); розвивальну (забезпечення загальнокультурного розвитку, збагачення науковими знаннями, задоволення пізнавальних інтересів та духовних потреб особистості фахівця фізичного виховання та спорту).

Особи, які виявили здібності до науково-педагогічної чи науково-дослідної діяльності й мають закінчену вищу освіту, приймаються до аспірантури. Аспірант працює з науковим керівником, складає екзамени кандидатського мінімуму, готує дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата наук. Значною складовою структури післядипломної фізкультурної освіти є докторантура – вищий щабель у системі підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів. Вона діє при провідних вищих навчальних закладах, наукових установах та організаціях.

Ми поділяємо точку зору І. Лисенко відносно того, що під час розробки програм підвищення кваліфікації, перепідготовки кваліфікованих фахівців фізкультурного руху в Україні доцільно передбачити взаємодію Інституту післядипломної освіти фізкультурних кадрів України й Асоціації післядипломної освіти фізкультурних кадрів. Слід наголосити на важливій ролі у професійній підготовці фахівців Інституту післядипломної освіти фізкультурних кадрів України. За І. Лисенко, основними функціями цього закладу є: організація і проведення післядипломного навчання фахівців із вищою і середньою фаховою освітою на основі сучасних технологій і методів андрагогіки, за пріоритетними напрямками; перепідготовка кадрів для одержання ними нової спеціальності або кваліфікації на базі вищої освіти; проведення спеціалізованої підготовки і професійної перепідготовки працівників, підготовка їх до виконання нових трудових функцій; розробка і підготовка навчальних планів і програм, навчальних і методичних посібників; консультативна діяльність [5, с. 9].

Висновки. Таким чином, визначено теоретичні засади створення системи неперервної фізкультурної освіти в Україні. У сучасний період неперервна фізкультурна

освіта сприяє процесу професійного вдосконалення особистості фахівця фізичного виховання впродовж життя, виступає професійним супроводженням кар'єри і координатором дій проти його знеособлення в умовах ринкової економіки, надає можливість особистості професійно самовизначитися, професійно самоактуалізуватися та професійно самореалізуватися, гарантує не тільки відтворення кадрів і передачу від одного покоління до іншого професійної культури, а й накопичення і розвиток інтелектуально-творчого й професійно-кваліфікаційного потенціалу нації.

Література:

1. Агеев В.У., Анализ динамики процесса повышения квалификации специалистов по физической культуре / В.У. Агеев, С.П. Евсеев, Б.Е. Лосин // Теория и практика физической культуры. - 1997. - №12. - С.13-15.
2. Балл Г., Психолого-педагогичні засади організації профільної допрофесійної підготовки школярів / Г. Балл, П. Перепелиця // Педагогіка і психологія професійної освіти. - 1998. - №5. - С.149-151. - С. 149
3. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.93 р., № 896. - К.: Райдуга, 1994. - 62 с. - С. 9.
4. Каргаполов Е.П. Актуальные вопросы теории непрерывного физкультурного образования (к постановке проблемы) / Е.П. Каргаполов // Теория и практика физической культуры. - 1990. - №7. - С.10-13. - С. 12.
5. Лысенко И.А. Социально-педагогические аспекты организации последипломного образования специалистов физического воспитания и спорта: автореф. дис... канд. наук по физ. воспитанию и спорту: 24.00.02 / НУФВСУ. - К., 2001. - 19 с. - С. 6.
6. Солдатенко М.М. Проблеми розвитку неперервної професійної освіти / М.М. Солдатенко // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / за ред. І.А.Зязюна. - К.: Віпол, 2000. - С.228-249. - С. 234.
7. Цехмістр Я.В. Допрофесійна підготовка в системі неперервної професійної освіти: проблеми і пошуки / Я.В. Цехмістр // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / за ред. Г.А.Зязюна. - К.: Віпол, 2000. - С.364-391. - С. 382.
8. Чесноков Н.Н. Довузовська підготовка - важний етап професійного фізкультурного освіти / Н.Н. Чесноков // Теория и практика физической культуры. - 1998. - №5. - С.54-55. - С. 54.

У статті розкривається питання створення неперервної фізкультурної освіти в Україні. Розглянуто мету, структуру, функції та форми неперервної фізкультурної освіти в Україні.

Ключові слова: педагогіка, неперервна фізкультурна освіта, фізична культура.

Рассмотрена цель, структура, функции и формы непрерывного физкультурного образования в Украине.

Ключевые слова: педагогика, непрерывное физкультурное образование, физическая культура.

In the article the question of creation of continuous athletic education opens up in Ukraine. An aim, structure, functions and forms of continuous athletic education in Ukraine, is considered.

Keywords: pedagogy, continuous athletic education, physical culture.